

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2023 m. birželio 7 d.
(OR. en)

9955/23

SOC 410
EMPL 287
ECOFIN 542
EDUC 239

PRANEŠIMAS

nuo:	Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto
kam:	Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	2023 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų vertinimas ir 2022 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų įgyvendinimas: Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto nuomonė – Patvirtinimas

Delegacijoms priede pateikiama pirmiau nurodyta nuomonė siekiant ją patvirtinti 2023 m. birželio 12 d. EPSCO tarybos posėdyje.

**Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto
horizontalioji nuomonė
dėl 2023 m. Europos semestro ciklo**

Preambulė

Remdamiesi Sutarties dėl ES veikimo (SESV) IX ir X antraštinių dalių nuostatomis, 148, 150 ir 160 straipsniais Užimtumo komitetui (EMCO) ir Socialinės apsaugos komitetui (SAK) suteiktais įgaliojimais ir Tarybos sprendimais, kuriais tie komitetai įsteigiami, EMCO ir SAK išnagrinėjo valstybių narių pažangą, kurią 2019–2022 m. valstybės narės padarė įgyvendindamos ES Tarybos paskelbtas atitinkamas konkrečiai jų šaliai skirtas rekomendacijas užimtumo, įgūdžių, socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties srityse¹.

Per visą semestro ciklą, atsižvelgdami į atitinkamus Europos Komisijos pateiktus pasiūlymus ir laikydamiesi SESV 148 straipsnio, 2023 m. šie komitetai taip pat prisidėjo rengiant galutines naujos *rekomendacijos dėl euro zonos ekonominės politikos, bendros užimtumo ataskaitos ir konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų* redakcijas. Be to, atsižvelgiant į 2023 m. metinę tvaraus augimo apžvalgą ir 2023 m. bendrą užimtumo ataskaitą, buvo parengtos Tarybos išvados.

¹ 2023 m. vykdydami jiems priskirtą daugiašalės priežiūros veiklą, komitetai laikėsi dviejų skirtingų požiūrių. SAK pasirinko peržiūrėti pažangą, padarytą įgyvendinant naujausias, 2022 m. paskelbtas konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR), o EMCO, be šių rekomendacijų, nusprendė toliau vertinti ir pažangą, padarytą įgyvendinant keletą ankstesnių KŠSR, kurios vis dar laikomos aktualiomis, ir jas papildyti papildomais uždaviniais, nustatytų taikant jo stebėsenos priemones (pavyzdžiui, Užimtumo rodiklių apžvalgos ir socialinių rodiklių suvestinės).

2023 m. EMCO ir SAK taip pat svarstė, kaip stiprinti Europos semestro socialinį aspektą, atsižvelgiant į paeiliui pirmininkavusių Prancūzijos, Čekijos ir pirmininkaujančios Švedijos suteiktus įgaliojimus, Belgijai ir Ispanijai pateikus pasiūlymą nustatyti „*socialinio disbalanso procedūrą*“. Visų pirma, įsteigę specialią jungtinę darbo grupę, kurios užduotis – toliau nagrinėti 2022 m. gegužės mėn. parengtoje komitetų nuomonėje nurodytus klausimus², komitetai parengė *pagrindinių gairių* rinkinį, kuriame apibendrinamos techninės ataskaitos dėl galimo *socialinės konvergencijos sistemos* integravimo į Europos semestrą išvados³.

Šios nuomonės **1 skirsnyje** išdėstyta, kaip komitetai apskritai vertina Europos semestro valdymo aspektus. **2 skirsnyje** aptariami Europos Komisijos priimti ir 2023 m. gegužės 25 d. Užimtumo komitetui ir Socialinės apsaugos komitetui pristatyti pasiūlymai dėl 2023 m. KŠSR. **3 skirsnyje** pateikiami valstybių narių pažangos, padarytos įgyvendinant atitinkamas 2019–2022 m. KŠSR, ir susijusių uždavinių nagrinėjimo rezultatai, t. y. teminės gairės, pateiktos abiem komitetams parengus daugiašalės priežiūros apžvalgas. Konkrečioms šalims skirtos išvados pridedamos kaip **priedai**.

² Tarybos dok. 9222/22.

³ Tarybos dok. 9481/23, grindžiamas jungtinės darbo grupės parengta technine ataskaita.

1 skirsnis

Europos semestro valdymo aspektai

Per visą 2023 m. Europos semestro ciklą ir visų pirma atsižvelgdami į Komisijos suformuluotas politikos gaires, EMCO ir SAK palankiai vertino tai, kad **toliau svarstomi keturi „konkurencinio tvarumo“ aspektai**, daug dėmesio skiriama **Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimui** ir kad **integruojami 2030 m. ES ir nacionaliniai užimtumo, įgūdžių ir skurdo mažinimo sričių pagrindiniai tikslai**⁴. Kaip nustatyta 2019–2024 m. ES strateginėje darbotvarkėje⁵, minėto ramsčio įgyvendinimas turėtų būti vienas iš pagrindinių ES ir nacionalinio lygmens prioritetų, deramai atsižvelgiant į atitinkamą kompetenciją ir subsidiarumo bei proporcingumo principus. Šiame kontekste Europos semestras, kaip ES ekonominės, fiskalinės, užimtumo ir socialinės politikos koordinavimo ir priežiūros sistema pagal Sutartį, ir toliau turėtų atlikti **pagrindinį vaidmenį padedant įgyvendinti ramsčio įgyvendinimą valstybėse narėse**.

⁴ Bent 78 % 20–64 m. amžiaus gyventojų turėtų turėti darbą; bent 60 % visų suaugusiųjų (25–64 m. amžiaus) turėtų kasmet dalyvauti mokymo veikloje; asmenų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, skaičius turėtų būti sumažintas bent 15 mln. (palyginti su 2019 m.).

⁵ 2019 m. birželio 20 d. Briuselyje įvykusiame susitikime Europos Vadovų Taryba susitarė dėl ateinančių penkerių metų ES darbotvarkės. Naujoje 2019–2024 m. strateginėje darbotvarkėje nustatytos prioritetinės sritys, į kurias bus orientuotas Europos Vadovų Tarybos darbas ir kuriomis bus grindžiamos kitų ES institucijų darbo programos.

Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų įgyvendinimas tebėra įtvirtintas Europos semestre, be kita ko, kiek tai susiję su **plano „REPowerEU“**, kuriuo siekiama greitai sumažinti Europos priklausomybę nuo iškastinio kuro ir paspartinti žaliąją pertvarką, diegimu⁶. Atsižvelgiant į Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų poveikį politikos gairių formulavimui semestro kontekste, EMCO ir SAK pakartoja, kad **EPSCO taryba turėtų dalyvauti sprendžiant visus klausimus, susijusius su užimtumu, įgūdžiais ir socialinės politikos uždaviniais bei prioritetais**, siekiant užtikrinti politinį vadovavimą, politikos suderinamumą, atsakomybę ir nuoseklumą įgyvendinant reformas ir investicijas šiose politikos srityse nacionaliniu lygmeniu.

Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta pirmiau ir **palankiai įvertinę tai, kad** po 2021 m. atliktų laikinų semestro koregavimų **2022 m. atnaujintas labiau įprastas ciklas**, EMCO ir SAK ragina **užtikrinti glaudesnę ekonominės, fiskalinės, užimtumo ir socialinės politikos koordinavimą**⁷, atsižvelgiant į įvairią dabartinę socioekonominę riziką ir politikos iššūkius, kuriems įtaką daro Rusijos agresijos karas prieš Ukrainą, ir siekiant užtikrinti teisingą žaliąją ir skaitmeninę pertvarką bei tvarų ir integracinį augimą. Šiomis aplinkybėmis vienas iš pagrindinių prioritetų tebėra **EPSCO tarybos ir jos komitetų vaidmens Europos semestre stiprinimas**, be kita ko, atsižvelgiant į vykdomą ekonomikos valdymo peržiūrą, kartu pripažįstant, kad **reikia toliau dėti pastangas siekiant modernizuoti komitetų stebėsenos priemones, išlaikyti Sutartimis grindžiamą esamą semestro dėmesio centrą ir išvengti administracinės naštos rizikos**.

⁶ 2022 m. gegužės mėn. Komisija pasiūlė padaryti tikslinių EGADP reglamento pakeitimų, kad į esamus valstybių narių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus būtų integruoti specialūs „REPowerEU“ skyriai. 2022 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamentui ir Tarybai pasiekus politinį susitarimą, galimybė įtraukti naujus „REPowerEU“ skyrius oficialiai įtvirtinta 2023 m. vasario 27 d. Reglamentu 2023/435.

⁷ Pagal atitinkamą Sutartimis grindžiamą kompetenciją ir subsidiarumo bei proporcingumo principus.

2023 m. semestro ciklo metu išnagrinėjus galimybę į jį integruoti socialinės konvergencijos sistemą, atsižvelgę į 2023 m. balandžio 26 d. Komisijos pateiktus pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl reformuotos ES ekonomikos valdymo sistemos⁸, **EMCO ir SAK pageidautų, kad techniniu ir politiniu lygmenimis su ECOFIN tarybos struktūromis būtų surengti bendri svarstymai dėl Europos semestro ateities**⁹, be kita ko, dėl to, kaip pasiūlymuose dėl reformuoto ES ekonomikos valdymo atsispindės poreikis vykdyti struktūrines reformas užimtumo, įgūdžių ir socialinėje srityse siekiant įgyvendinti Europos socialinių teisių ramstį.

Komitetai pareiškia palankiai vertinantys **galimybę prisidėti prie vykstančių svarstymų dėl sanglaudos politikos ateities rengiantis kitam programavimo ciklui**¹⁰, atsižvelgiant į svarbias šios politikos sąsajas su Europos semestru ir papildomą finansavimą, prieinamą pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę. EMCO ir SAK laikosi nuomonės, kad siekiant išlaikyti Europos socialinių teisių ramsčio siekius ir aktyviai prisidėti prie ES ir nacionalinių pagrindinių tikslų iki 2030 m. pasiekimo, svarbu **toliau diskutuoti apie sanglaudos politikos veiksmingumą**, įskaitant jos suderinimą su semestro kontekste paskelbtomis KŠRS, ir **apsvarstyti patirtį, įgytą įgyvendinant EGADP, kad būtų galima pagrįsti būsimą kitų ES fondų lėšų struktūrą**.

⁸ Prieinama internete ir suformuluota remiantis 2023 m. kovo 14 d. ECOFIN tarybos posėdyje patvirtintomis Tarybos išvadomis dėl ES ekonomikos valdymo sistemos reformos gairių.

⁹ Šiomis aplinkybėmis, 2023 m. gegužės 16 d. Ekonominės politikos komiteto (EPK) posėdyje keli EPK nariai paragino stiprinti EPSCO ir ECOFIN komitetų bendradarbiavimą.

¹⁰ 2023 m. sausio mėn. darbą pradėjo aukšto lygio darbo grupė sanglaudos politikos ateities klausimais (aukšto lygio specialistų grupė dėl ES sanglaudos politikos ateities, 4 aukšto lygio darbo grupė). Grupę sudaro 18 asmeniškai paskirtų akademinės bendruomenės, nacionalinių, regioninių ir vietos valdžios institucijų atstovų, socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės atstovų. Aukšto lygio darbo grupė turėtų parengti ataskaitą 2024 m. pradžioje. Tikimasi, kad 2025 m. viduryje Komisija priims pasiūlymus dėl kitos daugiamečių finansinės programos (DFP). Šiame kontekste, 2023 m. gegužės 11 d. EMCO ir SAK surengė pirmą pasikeitimą nuomonėmis.

Galiausiai EMCO ir SAK taip pat surengė **išsamias diskusijas su Europos socialiniais partneriais ir pilietinės visuomenės organizacijų** atstovais, be kita ko, dėl pavasario dokumentų rinkinio, o jose užsimezgė konstruktyvus ir dalykinis dialogas, į kurio rezultatus buvo atsižvelgta rengiant šią nuomonę. Komitetai mano, kad **svarbus veiksnys** siekiant sėkmingo ekonominės, užimtumo ir socialinės politikos koordinavimo bei įgyvendinimo **yra savalaikis ir prasmingas socialinių partnerių, pilietinės visuomenės bei kitų atitinkamų suinteresuotųjų subjektų įtraukimas į visus Europos semestro ir politikos formavimo ciklo etapus.**

2 skirsnis

Komisijos pasiūlymų dėl 2023 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų vertinimas

Paskelbtuose 2023 m. gegužės 24 d. Komisijos priimtuose pasiūlymuose dėl 2023 m. konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų iš esmės **patvirtintas 2022 m. Komisijos nustatytas požiūris į valstybėms narėms skirtas politikos gaires.** Komitetai atkreipia dėmesį į tai, kad **KŠSR skaičius EPSCO tarybos kompetencijai priklausančiose srityse tebėra mažesnis nei semestro cikluose prieš pradedant taikyti EGADP, laikantis supaprastinto požiūrio, atsižvelgiant į visapusišką ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų pobūdį.**

EMCO ir SAK taip pat atkreipia dėmesį į **santykinai didesnę visoms valstybėms narėms pasiūlytų horizontaliųjų KŠSR skaičių** – visų pirma dėl tikslinių fiskalinių priemonių, kuriomis pažeidžiami namų ūkiai apsaugomi nuo didelės infliacijos ir smarkiai augančių energijos kainų, dėl žaliųjų įgūdžių įgijimo ir dėl sanglaudos politikos programų bei ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų įgyvendinimo, įskaitant naujų „REPowerEU“ skyrių rengimo užbaigimą. Nors pastangos užtikrinti supaprastintą semestrą vertinamos palankiai, **reikėtų išsaugoti į konkrečias šalis orientuotą KŠSR pobūdį, ypač atsižvelgiant į tai, kad konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų užimtumo ir socialiniais klausimais buvo pasiūlyta mažiau.** Komitetai pakartoja, kad jiems vykdant metinę daugiašalės priežiūros ir peržiūros veiklą, svarbu stebėti užimtumo ir socialinių reformų įgyvendinimą pagal ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus.

Diskusijų dėl pasiūlymų dėl 2023 m. KŠSR metu **bendraujant su Ekonominės politikos komitetu (EPK) ir Ekonomikos ir finansų komiteto pakaitiniais nariais pavyko veiksmingai išnagrinėti kelis kompleksinio pobūdžio politikos klausimus.** Laikantis įprastos praktikos, diskusija EMCO dėl su švietimu, mokymu ir įgūdžiais susijusių KŠSR aspektų vyko dalyvaujant Švietimo komiteto (EDUC) atstovams. Su sveikata susiję KŠSR aspektai buvo aptarti SAK, dalyvaujant nacionaliniams ekspertams. **EMCO ir SAK pabrėžia, kad ir vėl sutrumpintas diskusijų dėl KŠSR ir jų galutinio parengimo komitetuose tvarkaraštis daro neigiamą poveikį šių komitetų gebėjimui prasmingai dalyvauti daugiašalėse diskusijose, ir ragina rimtai apsvarstyti būsimų semestro ciklo kalendorių.**

3 skirsnis

EMCO ir SAK atliktos atitinkamų ankstesnių konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų įgyvendinimo daugiašalės priežiūros apžvalgų pagrindinės išvados

Daugiašalė priežiūra yra viena iš pagrindinių Užimtumo komiteto ir Socialinės apsaugos komiteto užduočių įgyvendinant Europos semestrą¹¹. Tai apima, *inter alia*¹², išsamų reformų ir investicijų, kurias vykdyti paskatinta per ankstesnius semestro ciklus Tarybos pateiktose konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose, vertinimą. Todėl EMCO ir SAK vykdomai daugiašalės priežiūros veiklai tenka esminis vaidmuo remiant valstybių narių pastangas vykdyti reformas keičiantis politikos žiniomis ir geriausios praktikos pavyzdžiais bei skatinant bendrą konkrečioms šalims kylančių uždavinių supratimą, siekiant informuoti Tarybą.

¹¹ Kalbant apie EMCO, ši veikla grindžiama SESV 148 ir 150 straipsniais, o SAK atveju – SESV 160 straipsniu. [Reglamente \(ES\) Nr. 1175/2011](#) (kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1466/97) EMCO ir SAK nurodyti tarp atitinkamų komitetų, kurie turi dalyvauti Europos semestro procese pagal jų atitinkamą kompetenciją. Įgaliojimai prisidėti prie visų Europos semestro aspektų atitinkamose srityse jiems taip pat suteikti dviem Tarybos sprendimais dėl šių komitetų įsteigimo (EMCO atveju – [Sprendimu \(ES\) 2015/772](#), kuriuo panaikinamas Sprendimas 2000/98/EB, o SAK atveju – [Sprendimu \(ES\) 2015/773](#), kuriuo panaikinamas Sprendimas 2004/689/EB).

¹² EMCO vykdomą daugiašalę priežiūros veiklą sudaro trys kryptys: i) konkrečioms šalims skirtos apžvalgos, grindžiamos ankstesnėmis KŠSR, o tam tikrais metais – Komiteto stebėsenos priemonėmis nustatytomis išvadomis; ii) teminės apžvalgos, grindžiamos EPSCO tarybos priimtomis Tarybos rekomendacijomis, skirtomis visoms valstybėms narėms, ir iii) socialinio dialogo apžvalga, grindžiama 7 užimtumo gairės nuostatomis. Socialinės apsaugos komitete, be konkrečioms šalims skirtų apžvalgų, dėl Tarybos rekomendacijų įgyvendinimo neretai diskutuojama *ad hoc* pagrindu (pvz., aptariant nacionalinius planus).

2022 m. grįžus prie reguliaraus, bet labiau supaprastinto semestro, 2023 m. **SAK vėl pradėjo taikyti tradicinį požiūrį, pagal kurį vertinamas tik naujausias KŠSR rinkinys**¹³ (t. y. 2022 m. paskelbtos rekomendacijos), o **EMCO nusprendė į naujas 2022 m. KŠSR įtraukti kai kuriuos papildomus uždavinius**, kuriuos jis nustatė remdamasis savo stebėsenos priemonėmis ir pažanga, padaryta įgyvendinant 2019–2020 m. KŠSR. Pagal 2020 m. nustatytą sėkmingą praktiką SAK ir EMCO taip pat kartu apžvelgė kelias bendro intereso objektu laikomas 2022 m. KŠSR. Be to, **teminis aspektas išliko svarbus ir 2023 m. – vyko nuodugnios diskusijos** dėl kiekvienos politikos srities, priklausančios komitetų kompetencijai. Abiejuose komitetuose vykusių diskusijų teminiai aspektai padėjo parengti horizontaliąsias išvadas, pateikiamas šiame skirsnyje.

Per 2023 m. pirmąjį pusmetį **EMCO ir SAK atliko 76 konkrečioms šalims skirtas apžvalgas**, įskaitant penkias šių dviejų komitetų kartu parengtas apžvalgas abipusio intereso srityse. Švietimo, mokymo ir įgūdžių apžvalgas (iš viso 19) EMCO atliko dalyvaujant Švietimo komiteto (EDUC) atstovams, o EMCO atliktose socialinio dialogo apžvalgose (iš viso 7) dalyvavo ES socialinių partnerių ir kai kurių su jais susijusių nacionalinių subjektų atstovai. Sveikatos priežiūros srities apžvalgas (iš viso 5) SAK atliko aktyviai dalyvaujant nacionaliniams sveikatos apsaugos ministerijų atstovams. Rengiant visas konkrečioms šalims skirtas apžvalgas, vertinimai buvo grindžiami valstybių narių ataskaitomis apie naujausias priemones, kurių imtasi, ir kitų valstybių narių bei Komisijos atliktais tų priemonių vertinimais. Dėl konkrečioms šalims skirtų išvadų buvo bendrai susitarta ir jos pridedamos prie šios nuomonės.

¹³ 2020 m. komitetai įvertino tik 2019 m. KŠSR įgyvendinimą, dėl COVID-19 pandemijos daugiausia taikydami rašytinę procedūrą. 2021 m. komitetai susitarė apžvelgti 2020 m. KŠSR (kuriose daugiausia dėmesio skirta COVID-19 pandemijai) įgyvendinimą ir kartu kelias svarbias 2019 m. KŠSR (kuriose keliama vis dar aktualūs labiau struktūrinio pobūdžio klausimai). 2022 m. buvo patvirtintas ankstesniais metais taikytas požiūris, tačiau jis buvo iš dalies pakeistas siekiant sumažinti apžvalgų skaičių ir atsižvelgti į tai, kad 2021 m. KŠSR nepateikta: EMCO taikė savo stebėsenos priemones, kad įvertintų 2020 m. ir 2019 m. KŠSR aktualumą ir nustatytų galimus naujus uždavinius, kurie nebuvo įtraukti į ankstesnes rekomendacijas, o SAK paprašė valstybių narių „sutikti dalyvauti“ apžvalgose ir apžvalgas papildė nuodugnesnėmis teminėmis diskusijomis dėl politikos sričių.

3.1. Reformos socialinio dialogo srityje

2022 m. lapkričio 7 d. EMCO kartu su Europos ir nacionaliniais socialiniais partneriais atliko metinę socialinio dialogo apžvalgą. Siekiant įvertinti socialinio dialogo kokybę ir veiksmingumą, atsižvelgiant į užimtumo gaires, 2022 m. apžvalga buvo papildyta temine diskusija dėl socialinio dialogo vaidmens užtikrinant sąžiningą perėjimą prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos, taip pat kai kurių nacionalinių institucinių sistemų pavyzdžių, socialinių partnerių dalyvavimo formuojant politiką ir socialinių partnerių gebėjimų aptarimu.

Teminėje diskusijoje buvo pabrėžta, kad pereinant prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos ir visuomenės reikia laikytis veiksmų visais valdžios ir visuomenės lygmenimis požiūriu. Todėl labai svarbu užtikrinti, kad socialiniai partneriai galėtų bendrauti su procesui vadovaujančiais subjektais ir dalyvautų įvairių nacionalinių administracijų subjektų veikloje įvairiais lygmenimis. Šiame kontekste kai kurios valstybės narės pripažino, kad reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų sukurtos tinkamos konsultacijų, visų pirma tarp socialinių partnerių ir energetikos bei klimato srities institucijų, sistemos, siekiant 2023–2024 m. atnaujinti nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus. Kartu buvo pabrėžta, kad, atsižvelgiant į daugialypį pertvarkos proceso pobūdį ir reikalingų pokyčių įvairovę, taip pat reikalingos atskiros ir sistemingos konsultacijos su pilietinės visuomenės organizacijomis. Be to, akcentuotas žaliosios pertvarkos vietos aspektas, pabrėžiant poreikį į projektų, kurie gali padaryti didelį poveikį vietos ekonomikai, kūrimą įtraukti bendruomenes.

Darbdavių atstovai visų pirma pabrėžė skaitmeninės ir žaliosios pertvarkų sąveiką, taip pat svarbų sektorinio aspekto vaidmenį, visų pirma susijusį su darbuotojų kvalifikacijos kėlimu ir perkvalifikavimu siekiant ekologiškesnės gamybos. Diskutuoju apie nacionalinę mokymo politiką, pabrėžta, kad mokymo programų ir kvalifikacijų rengimo ir pritaikomumo prie kintančių darbo vietų poreikių tobulinimas yra labai svarbus geresnio koordinavimo ir lyginamojo mokymosi ES lygmeniu elementas. Neseniai sutarta Europos klimato kaitos ir darnaus vystymosi kompetencijos programa – „GreenComp“ – taip pat buvo paminėta kaip svarbi nauja priemonė, kuri, 2023 m. EMCO imantis koordinavimo veiksmų, turi būti nagrinėjama toliau. Buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad sudėtinga vertinti ateities įgūdžių poreikius, dėl to svarbu stiprinti įgūdžių prognozavimo priemones. Profesinės sąjungos taip pat pabrėžė vaidmenį, kurį gali atlikti darbo jėgos judumas sprendžiant dabartinio ir būsimo įgūdžių trūkumo problemas.

Teminėje diskusijoje taip pat buvo nagrinėjamos Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą pasekmės energijos kainoms. Buvo paminėtas apmokestinimo bei socialinės apsaugos vaidmuo ir poreikis atidžiai nukreipti paramos priemones tiems namų ūkiams ir įmonėms, kuriems jų reikia, o kai kurie socialiniai partneriai ir valstybės narės laikosi nuomonės, kad siekiant sumažinti kylančių energijos ir maisto kainų poveikį Europos ekonomikai arba veiksmingai skatinti teisingą žaliąją pertvarką būtų tinkamas į priemonę SURE panašus mechanizmas. Buvo paminėta ir galimybė Europos dujų rinkoje nustatyti laikiną viršutinės kainos ribos mechanizmą.

Taip pat akcentuota, kad atsižvelgiant į didelę infliaciją svarbu tinkamai panaudoti papildomus išteklius, kuriuos vyriausybės gauna iš mokesčių už biržos prekes ir kitus produktus.

Šiose diskusijose svarbų vaidmenį turi atlikti nacionaliniai socialiniai partneriai, atsižvelgiant į tai, kad politinis atsakas į energetikos krizę, be kita ko, kiek tai susiję su socialinės apsaugos finansavimu, ir jų kolektyvinės derybos, be kita ko, dėl darbo užmokesčio ir galimybių mokytis, iš dalies sutampa.

Konkrečioms šalims skirtose apžvalgose akcentuota, kad visose valstybėse narėse, išskyrus vos kelias, socialinio dialogo institucinė struktūra yra daugiau nei tinkama. Tačiau tebėra itin svarbu vengti vien formalaus socialinių partnerių dalyvavimo ir užtikrinti savalaikį bei prasmingą konsultacijų procesą visame politikos formavimo procese. Konsultacijų kokybė taip pat gali būti geresnė, jei jos rengiamos remiantis įrodymais pagrįstomis išvadomis ir siūlomų teisės aktų *ex ante* poveikio vertinimais.

Taip pat pažymėta, kad, ypač krizės, prasidėjusios, pavyzdžiui, dėl COVID-19 pandemijos ir kylančių energijos bei maisto kainų, metu, tebėra labai svarbu užtikrinti pusiausvyrą tarp vyriausybės poreikio skubiai reaguoti į naujus ekonomikos bei visuomenės poreikius ir poreikio prasmingai įtraukti socialinius partnerius, suteikiant jiems pakankamai laiko, kad jie galėtų prisidėti. Tokiomis aplinkybėmis tam tikrą vaidmenį atlieka ir gebėjimų stiprinimas, nes pakankamų gebėjimų neturintys socialiniai partneriai gali susidurti su papildomomis kliūtimis, trukdančiomis greitai pradėti dalyvauti informacija pagrįstose konsultacijose.

Nerimą kelia tai, kad kolektyvinių derybų aprėptis kai kuriose valstybėse narėse, ypač privačiajame sektoriuje, tebėra menka, o kitose – mažėja profesinių sąjungų narių skaičius. Kai kuriais atvejais keblumų vis dar kelia teisingas socialinių partnerių reprezentatyvumo vertinimas. Toms atitinkamoms valstybėms narėms bus svarbu panaudoti 2021–2027 m. ESF+ lėšas socialinių partnerių gebėjimams stiprinti taip, kad būtų padarytas poveikis. Be to, pagal naująją ES direktyvą dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio kai kurios valstybės narės turi dėti daugiau pastangų, kad užtikrintų geresnes reikiamas sąlygas ir parengtų kolektyvinių derybų veiksmų planą.

3.2. Reformos darbo rinkos segmentacijos, darbo jėgos apmokestinimo ir nedeklaruojamo darbo srityse

2023 m. kovo 10 d. EMCO surengė metinę darbo jėgos apmokestinimo ir darbo rinkos segmentacijos apžvalgą, kurios tikslas – įvertinti pažangą, padarytą įgyvendinant atitinkamas 2019–2022 m. konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR), ir spręsti papildomus uždavinius, nustatytus Užimtumo rodiklių apžvalgoje ir socialinių rodiklių suvestinėje¹⁴. Be konkrečioms šalims skirtų apžvalgų, surengta teminė diskusija, kuri buvo grindžiama 2023 m. bendros užimtumo ataskaitos pagrindinėmis išvadomis.

a. Darbo jėgos apmokestinimas

Dėl energijos ir maisto kainų kilimo, kurį lėmė Rusijos agresija prieš Ukrainą, 2022 m. daug valstybių narių turėjo nustatyti priemones, kuriomis būtų sušvelnintas infliacijos poveikis namų ūkiams ir darbuotojų pajamoms. Kai kurios šalys pasinaudojo turima fiskaline erdve, o kitos padidino turimus išteklius, pavyzdžiui, apmokestindamos nenumatytą energetikos įmonių pelną. Kai kurios šalys pavojaus, kurį didesnis apmokestinimas kelia gaunantiesiems mažesnes pajamas, („fiskalinio stabdžio“) problemą sprendė peržiūredamos mokesčių laiptelių slinkius.

¹⁴ Laikantis 2023 m. daugiašalei priežiūrai skirtos sutartos darbo tvarkos ir atsižvelgiant į tai, kad daug dėmesio skiriama įvairioms KŠSR ir papildomiems uždaviniams, valstybėms narėms suteikta galimybė atsisakyti dalyvauti kiekvienoje apžvalgoje, jei jos pripažino, kad per pastaruosius 12 mėnesių pažanga nepadaryta. **Belgija, Latvija ir Slovėnija** atsisakė dalyvauti apžvalgoje. **Italija ir Slovakija** nusprendė nedalyvauti dėl to, kad jų 2022 m. KŠSR apmokestinimo srityje aprėptis yra platesnė.

Vis dėlto nustatyta, kad daugelyje valstybių narių taip pat padaryta pažanga žalinant mokesčių sistemą ir užtikrinant, kad ji labiau remtų tvarų augimą; pasiūlyta įvairių paskatų vykdyti aplinką tausojančią veiklą ir paskatų nenaudoti iškastinio kuro. Tačiau siekiant remti integracinį augimą, daugelyje valstybių narių tebėra daug galimybių apmokestinimą perkelti nuo darbo jėgos ir tobulinti mokesčių ir išmokų sistemą. Tinkamai parengus ribinius mokesčių tarifus galima paskatinti dalyvavimą darbo rinkoje, ypač antrųjų šeimoje uždirbančių asmenų, ir padidinti darbo valandas. Be to, daugelyje valstybių narių mažą darbo užmokestį gaunančių darbuotojų mokesčių pleištas tebėra didelis.

a. Darbo rinkos segmentacija

Darbo rinkos segmentacija valstybėse narėse ir toliau daro poveikį tam tikroms grupėms, visų pirma jaunimui, moterims, migrantams ir žemos kvalifikacijos darbuotojams. Kai kuriais atvejais darbo ne visą darbo laiką ne savo noru dalis tebėra didelė, o perėjimo nuo terminuotų prie neterminuotų darbo sutarčių rodikliai yra maži. 2022 m. daugelis valstybių narių toliau dėjo pastangas, kad paskatintų neterminuotas darbo sutartis kaip tipinę darbo tvarką, be kita ko, sugriežtindamos užimtumo apsaugos teisės aktus dėl terminuotų darbo sutarčių ir kitų netipinių darbo formų. Kova su piktnaudžiavimu naudojant netipines darbo formas bei savarankišką darbą ir nedeklaruojamo darbo problemos sprendimas tebėra daugelio valstybių narių politikos darbotvarkės prioritetas.

Šiuo tikslu dažniau vykdomas darbo inspekcijas papildė papildomi reikalavimai dėl tam tikrų formų terminuotų darbo sutarčių, pavyzdžiui, nenustatytos apimties darbo sutarčių, naudojimo. Vis dėlto kyla pavojus, kad teisės aktai, darantys poveikį tik vienos rūšies sutartims, bus neveiksmingi sprendžiant darbo rinkos segmentacijos problemą, nes dėl jų darbdaviai gali būti paskatinti tiesiog rinktis kitų rūšių netipines sutartis. Išsaugant poreikį užtikrinti tam tikrą darbo rinkos lankstumą, susijusį su verslo ciklo svyravimais, tuo pačiu reformomis turėtų būti siekiama sukurti darnią sistemą, kuria būtų skatinamos neterminuotos darbo sutartys, perėjimas nuo laikinojo prie nuolatinio įdarbinimo bei mokymosi darbo vietoje paskatos, visiems užtikrinamos galimybės naudotis socialine apsauga ir sudaromos vienodos sąlygos įmonėms.

3.3. Reformos švietimo, mokymo ir įgūdžių srityse

2023 m. kovo 30 d. ir balandžio 13 d. EMCO kartu su Švietimo komitetu (EDUC) parengė metinę švietimo ir įgūdžių apžvalgą, kad įvertintų pažangą, padarytą įgyvendinant atitinkamas 2019–2022 m. konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR), ir aptartų papildomus iššūkius, nustatytus Užimtumo rodiklių apžvalgoje ir socialinių rodiklių suvestinėje¹⁵. Be konkrečioms šalims skirtų apžvalgų, surengta teminė diskusija, grindžiama 2023 m. bendros užimtumo ataskaitos išvadamis ir Airijos pateiktu atvejo tyrimu.

Švietimo ir mokymo rezultatams valstybėse narėse toliau didelę įtaką daro besimokančių asmenų socialinė ir ekonominė padėtis. Nepalanki socialinė ir ekonominė padėtis, migrantų kilmė, priklausymas mažumų grupei arba gyvenamoji vieta kaimo vietovėje tebėra pagrindiniai esamų spragų veiksniai. Palankių sąlygų neturinčių besimokančių asmenų dažniau nei kitų grupių skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų rezultatai yra prasti ir jie dažniau nei kitos grupės anksti pasitraukia iš švietimo ar mokymo sistemos. Be to, vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, ir pažeidžiamų grupių dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje tebėra mažesnis nei vidutinis. Nors 13 valstybių narių pasiekė 2030 m. Europos švietimo erdvės tikslą, susijusį su aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičiumi, kai kurios šalys atsilieka. Daugelyje šalių lyčių nelygybė yra didelė ir didėja. Nors bendras moterų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, skaičius yra didesnis nei vyrų, jų dalis gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) dalykuose yra mažesnė. Valstybėse narėse vis labiau trūksta mokytojų, ypač STEM dalykų mokytojų ir mokytojų palankių socialinių ir ekonominių sąlygų neturinčiose vietovėse.

¹⁵ Laikantis sutartos darbo tvarkos, skirtos 2023 m. daugiašalei priežiūrai, atsižvelgiant į tai, kad daug dėmesio skiriama daugeliui KŠSR ir papildomų iššūkių, valstybėms narėms suteikta galimybė atsisakyti dalyvauti kiekvienoje apžvalgoje, jei per pastaruosius 12 mėnesių jos pripažino, kad pažanga nepadaryta. **Kipras, Vokietija ir Vengrija** atsisakė dalyvauti apžvalgoje.

Reaguodamos į pirmiau nurodytus iššūkius, valstybės narės įgyvendino arba įgyvendina reformas, kuriomis siekiama labiau orientuotis į pažeidžiamas grupes ir šalinti regioninius skirtumus, susijusius su galimybėmis gauti kokybišką išsilavinimą, ir modernizuoti aukštąjį mokslą, be kita ko, pasitelkdamos Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP), sanglaudos politiko fondus ir Teisingos pertvarkos fondą. Be to, dedamos pastangos toliau integruoti su skaitmeniniu, žaliuoju ir darniu vystymusi susijusį švietimą į mokymo programas nuo pat ankstyvųjų ugdymo etapų.

Valstybėms narėms dedant daugiau pastangų gerinti mokytojų įgūdžius, visų pirma skaitmeninius, taip pat įgyvendinamos priemonės, kuriomis siekiama spręsti trūkumo problemą, be kita ko, didinant mokytojo profesijos patrauklumą ir nustatant alternatyvius būdus įgyti mokytojo profesiją. Europos įgūdžių metų paskelbimas gali būti beprecedentė galimybė valstybėms narėms didinti ES piliečių informuotumą apie jų įgūdžių ugdymo svarbą, be kita ko, siekiant ES pagrindinio tikslo iki 2030 m. ir susijusių nacionalinių tikslų įgūdžių srityje. Duomenys rodo, kad vis dar esama skirtumų, susijusių su dalyvavimu suaugusiųjų mokymosi programose, o tie, kurių, kaip manoma, poreikiai didesni, pvz., žemos kvalifikacijos asmenys, dalyvauja kur kas mažiau nei labiau išsilavinę asmenys. Kaimo vietovėse gyvenančių asmenų dalyvavimas mokymosi programose taip pat yra mažesnis, o tai rodo, kad reikia gerinti mokymo infrastruktūrą ir toliau investuoti į nuotolinį mokymąsi.

Nepaisant didesnių pastangų visose valstybėse narėse, vykdant mokymo politiką skaitmeniniams įgūdžiams galėtų būti toliau teikiama pirmenybė, ypač tose valstybėse, kuriose suaugusiųjų, turinčių bent pagrindinius skaitmeninius įgūdžius, dalis yra maža. Tokiais atvejais taip pat reikėtų toliau šalinti skaitmeninių įgūdžių spragas, ypač kai jos daro poveikį moterims, žemos kvalifikacijos asmenims, bedarbiams ir neaktyviems gyventojams.

Kelios valstybės narės pradėjo arba planuoja pradėti taikyti kvalifikacijos kėlimo arba perkvalifikavimo politiką, siekdamos spręsti didėjančio kvalifikuotų darbuotojų trūkumo didelės paklausos sektoriuose (pvz., sveikatos priežiūros) problemą, mažinti įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktį ir pritaikyti darbo jėgos įgūdžius prie kintančio darbo pasaulio, be kita ko, pasinaudodamos ESF+ ir priemonės „Next Generation EU“ ištekliais. Mikrokredencialai ir individualiosios mokymosi sąskaitos vis dažniau išbandomi kaip priemonės pasiekti, kad mokymosi galimybės taptų prieinamesnės, lankstesnės ir labiau pritaikytos prie individualių poreikių. Įtemptos padėties darbo rinkoje ir mažo nedarbo kontekste valstybės narės vis dažniau imasi mokymo priemonių, visų pirma skirtų pažeidžiamiausiems asmenims, kurių potencialas tebėra neišnaudotas.

Taip pat toliau didėja informuotumas apie pagrįstas ir patikimas įgūdžių prognozavimo priemones. Tam tikromis aplinkybėmis išlieka klausimas, kaip į švietimo ir mokymo politiką geriau integruoti įgūdžių duomenų rinkimo sistemas.

3.4. Reformos aktyvios darbo rinkos politikos ir valstybinių užimtumo tarnybų srityje

2023 m. kovo 31 d. EMCO atliko metinę aktyvios darbo rinkos politikos ir valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) apžvalgą, kad įvertintų pažangą, padarytą įgyvendinant atitinkamas 2019–2022 m. konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR), ir aptartų papildomus iššūkius, nustatytus Užimtumo rodiklių apžvalgoje ir socialinių rodiklių suvestinėje¹⁶. Prieš konkrečioms šalims skirtas apžvalgas vyko teminė diskusija, grindžiama pagrindinėmis 2023 m. bendros užimtumo ataskaitos išvadomis, VUT tinklo pirmininko nuomone ir Prancūzijos projekto dėl teritorijų, kuriose visai nebūtų ilgalaikio nedarbo, pristatymu.

¹⁶ Laikantis sutartos darbo tvarkos, skirtos 2023 m. daugiašalei apžvalgai, atsižvelgiant į tai, kad daug dėmesio skiriama daugeliui KŠSR ir papildomų iššūkių, valstybėms narėms suteikta galimybė atsisakyti dalyvauti kiekvienoje apžvalgoje, jei per pastaruosius 12 mėnesių jos pripažino, kad pažanga nepadaryta. **Bulgarija** ir **Vengrija** atsisakė dalyvauti apžvalgoje.

2022 m. užimtumas toliau didėjo visose Europos Sąjungos valstybėse narėse. 2022 m. ketvirtąjį ketvirtį ES 27 užimtumo lygis siekė 74,9 % ir buvo dviem procentiniais punktais didesnis už iki pandemijos buvusį lygį. Vis dėlto tarp valstybių narių ir skirtingų socialinių ir ekonominių grupių vis dar esama didelių skirtumų. Reikia ir toliau dėti pastangas skatinti kokybiško užimtumo galimybes ir didinti moterų, jaunimo, žemos kvalifikacijos asmenų, negalią turinčių asmenų, migrantų kilmės asmenų ir etinių mažumų atstovų užimtumo lygį, kad būtų pasiekti Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo veiksmų plano 2030 m. užimtumo tikslai. Teigiamų pokyčių darbo rinkoje kontekste susirūpinimą kelia nedidelis ilgalaikio nedarbo padidėjimas.

Susidūrusios su staigiu darbo jėgos ir kvalifikuotų darbuotojų trūkumo didėjimu, kuris daro poveikį daugumos Europos šalių ekonomikai, valstybės narės ir jų valstybinės užimtumo tarnybos vis daugiau dėmesio skiria mokymo politikai, visų pirma žaliesiems ir skaitmeniniams įgūdžiams, taip pat profesijoms ir sektoriams, kurių paklausa didesnė (pvz., sveikatos priežiūros ir turizmo), be kita ko, siekiant skatinti tvarų perėjimą į darbo rinką. Nepaisant to, visapusiškai pripažįstama, kad svarbu gerinti pažeidžiamiausioms grupėms teikiamos paramos kokybę, ir šiuo tikslu imtasi priemonių, visų pirma siekiant stiprinti profesinį orientavimą ir konsultavimą, taip pat informavimo veiklą.

Tačiau daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių darbo ieškančių asmenų, dalyvaujančių darbo rinkos politikos intervencinėse priemonėse, procentinė dalis tebėra gerokai mažesnė nei 40 %, o išlaidos aktyviai darbo rinkos politikai nesiekia 2 % BVP; tai rodo, kad reikia kurti daugiau gerai parengtų priemonių ir stiprinti pastangas didinti jų įtraukumą. Šiuo atžvilgiu dedamos pastangos gerinti VUT paslaugų teikimą ir pajėgumus, be kita ko, pasitelkiant skaitmenines priemones ir geresnes darbo rinkos ir įgūdžių prognozavimo priemones. Tačiau VUT organizacinė branda ir pajėgumai valstybėse narėse tebėra nevienodi, todėl vis dar reikia dėti pastangas, be kita ko, siekiant gerinti partnerystes ir bendradarbiavimą su kitais subjektais, pavyzdžiui, švietimo bei mokymo įstaigomis ir darbdaviais.

Sanglaudos fondų teikiama parama ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės įgyvendinimas padeda daugeliui valstybių narių spręsti pagrindinius uždavinius, su kuriais susiduriama įgyvendinant aktyvią darbo rinkos politiką. Vis dėlto formuojant politiką galėtų būti naudinga sistemingiau vertinti ankstesnes intervencines priemones.

3.5. Reformos moterų dalyvavimo darbo rinkoje srityje suteikiant galimybę naudotis ikimokyklinio ugdymo bei priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis

2023 m. gegužės 24 d. EMCO ir SAK atliko metinę bendro intereso klausimą, visų pirma, socialinės apsaugos, pajamų rėmimo ir galimybių gauti paslaugas apžvalgą, daugiausia dėmesio skirdami su paslaugomis susijusiam moterų dalyvavimui darbo rinkoje, kad įvertintų pažangą, padarytą įgyvendinant atitinkamas 2019–2022 m. konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR). Atliekant apžvalgas buvo remiamasi Komisijos teminiu pristatymu, taip pat, be kita ko, remiantis 2023 m. bendros užimtumo ataskaitos išvadomis.

Kalbant tiek apie dalyvavimą darbo rinkoje, tiek apie darbo intensyvumą, daugelyje ES šalių vis dar esama didelių skirtumų tarp lyčių, o ne visą darbo laiką dirbančių moterų dalis, palyginti su ES vidurkiu, tebėra 20 procentinių punktų didesnė nei vyrų. Priežiūros pareigos, be kita ko, susijusios su asmenimis, kuriems reikia ilgalaikės priežiūros, ir vaikais, daugelyje valstybių narių tebėra vienas iš pagrindinių veiksnių, trukdančių moterims dalyvauti darbo rinkoje ir dirbti visą darbo laiką, todėl maždaug 7,7 mln. moterų darbo rinkoje nedalyvauja. Motinystės poveikis moterų užimtumui ES tebėra itin neigiamas (-10,6 procentinio punkto), o kai kuriose valstybėse narėse skirtumai yra ypač dideli. ES lygmeniu jaunesnių kaip 3 metų amžiaus vaikų dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros programose 2021 m. padidėjo iki 36,2 %. Tačiau padėtis valstybėse narėse labai skiriasi, o daugelis jų, įgyvendindamos peržiūrėtus Barselonos tikslus, atsilieka.

Vis dėlto apskritai padaryta pažanga užtikrinant įperkamą ir kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą, visų pirma plečiant turimų vietų pasiūlą ir padedant mažas pajamas gaunančioms šeimoms naudotis paslaugomis. Kai kuriais atvejais dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros programose padidėjo sumažinus privalomo mokyklos lankymo pradžios amžių. Nepaisant dedamų pastangų, vis dar esama didelių sunkumų gerinant vaikų, kurių socialinė ir ekonominė padėtis prasta, galimybes naudotis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis ir jas pritaikant vaikų su negalia arba vaikų, kuriems reikalinga speciali priežiūra, poreikiams.

Siekiant užtikrinti galimybę gauti įperkamą kokybišką ilgalaikę priežiūrą, pagrindiniai klausimai, kuriuos reikia spręsti, yra susiję su dideliu neoficialaus darbo lygiu, prastomis darbo sąlygomis ir kvalifikuotų darbuotojų trūkumu ilgalaikės priežiūros sektoriuje. Įgyvendinamos priemonės, kuriomis siekiama plėtoti bendruomeninės globos paslaugas, plėsti priežiūros namuose paslaugas ir kurti ilgalaikės dienos priežiūros centrus. Kai kuriais atvejais, siekiant spręsti darbuotojų trūkumo problemą, buvo skirtas papildomas finansavimas slaugytojų mokymui ir neformaliesiems slaugytojams remti.

Taip pat pranešama apie pastangas stiprinti reikalingą skirtingų administracijų ir skirtingų valdžios lygių tarpusavio koordinavimą, kurio dažnai prašoma siekiant plėsti ikimokyklinio ugdymo bei priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugas ir gerinti jų kokybę.

ES fondai, visų pirma Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (EGADP) ir „Europos socialinis fondas +“ (ESF+), plačiai naudojami ilgalaikės priežiūros ir ikimokyklinio ugdymo bei priežiūros paslaugų teikimui plėsti, be kita ko, ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų statybai bei renovacijai ir vaikams skirtų vietų kūrimui. Siekiant užtikrinti įgyvendinamų priemonių tvarumą ateityje, labai svarbus tinkamas požiūris.

Vis dar esama sunkumų siekiant sudaryti palankesnes sąlygas perkeltiesiems vaikams ir suaugusiesiems iš Ukrainos, po Rusijos agresijos pradžios bėgantiems iš šalies, naudotis vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugomis, be kita ko, siekiant integruoti Ukrainos moteris į darbo rinką.

3.6. Reformos socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties srityje

Socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties politika remiamas individualus vystymasis, didinama socialinė sanglauda, skatinami teigiami darbo rinkos rezultatai ir stimuliuojamas ekonomikos augimas. Gera veikiančios socialinės apsaugos sistemos gali sušvelninti įvairių krizių ir sukrėtimų poveikį asmeniui ir visuomenei, kaip paaiškėjo per COVID-19 pandemiją, arba dabartinėmis didelės infliacijos ir smarkiai padidėjusių energijos kainų aplinkybėmis.

Ankstesniame SAK darbe¹⁷ buvo nustatyta tam tikrų valstybių narių socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties sistemų trūkumų, be kita ko, susijusių su įvairių išmokų pakankamumu ir aprėptimi, visų pirma nestandartinėmis užimtumo sąlygomis dirbantiems darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims. Kintančios darbo rinkos, technologinė plėtra ir demografiniai pokyčiai reikalauja nuolat pritaikyti ir tobulinti Europos socialinės apsaugos sistemas.

Europos socialinių teisių ramstyje ir jo veiksmų plane nustatyta ES lygmens politikos sistema politikos reformoms skatinti. 2019 m. *Tarybos rekomendacija dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių* ir 2023 m. *Tarybos rekomendacija dėl pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis*, yra tarp įvairių veiksmų plano iniciatyvų ir padeda valstybėms narėms gerinti savo socialinės apsaugos ir įtraukties sistemas.

Be to, parama nacionalinėms pastangoms vykdyti reformas teikiama pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP); 13,4 mlrd. EUR skirta dotacijoms ir paskoloms, susijusioms su socialinės apsaugos ir įtraukties priemonėmis, aštuoniolikoje valstybių narių¹⁸. Šių valstybių narių nacionaliniai ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planai apima įvairias reformas ir investicijas, kuriomis siekiama stiprinti jų nacionalines socialinės apsaugos sistemas jų veiksmingumo, kokybės ir atsparumo atžvilgiu, atsižvelgiant į konkrečios šalies poreikius.

¹⁷ Socialinės apsaugos komiteto 2021 m. metinė ataskaita.

¹⁸ Austrija, Belgija, Čekija, Danija, Graikija, Ispanija, Italija, Kipras, Kroatija, Latvija, Lietuva, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Slovakija, Suomija, Švedija, Vokietija.

a. Konkrečioms šalims skirtų apžvalgų horizontaliosios išvados

Kaip metinių daugiašalių įgyvendinimo apžvalgų dalį 2023 m. balandžio mėn. SAK apžvelgė devynių valstybių narių veiklos rezultatus įgyvendinant konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR) socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties srityje. Gegužės mėn. bendrame posėdyje su EMCO buvo apžvelgtos penkios papildomos bendros svarbos KŠSR. Aštuoniose iš apžvelgtų KŠSR pateiktos nuorodos, susijusios su nacionalinių socialinės apsaugos sistemų veiksmingumu: pajamų rėmimo išmokų adekvatumu, nukreipimu ir aprėptimi, kartu su galimybe naudotis paslaugomis. Penkioms valstybėms narėms buvo rekomenduota sustiprinti aprūpinimą socialiniu ir (arba) įperkamu būstu. Dviem valstybėms narėms buvo pateiktos rekomendacijos, susijusios su įperkamos ir kokybiškos ilgalaikės priežiūros ir ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros teikimu, kuomet remiamas moterų dalyvavimas darbo rinkoje.

SAK atliktos konkrečioms šalims skirtos apžvalgos atskleidė:

- Jau dedama nemažai pastangų pertvarkyti esamas **socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties sistemas**, valstybėms narėms taikant COVID krizės metu įgytą patirtį, kad reikia sukurti pastovesnes priemones, kuriomis būtų galima pagerinti jų nacionalinių sistemų veikimą. Tai apima integruotą įvairių piniginių išmokų ir išmokų natūra teikimą kartu su galimybe gauti kokybiškas socialines paslaugas, ir priemones siekiant užtikrinti veiksmingą paslaugų, kuriomis siekiama socialinės įtraukties ir (re-) integracijos į darbo rinką, tarpusavio koordinavimą. Kadangi dauguma pristatytų reformų yra pradiniam etape, siekiant užtikrinti nuolatinį reformos aktualumą ir sėkmę, reikia atlikti patikimą veiklos rezultatų stebėseną ir vertinimą.

- Be to, kelios iš apžvelgtų valstybių narių daug dėmesio skiria skurdo klausimų sprendimui gerinant išmokų adekvatumą ir aprėptį (pvz., Vengrija, Portugalija, Latvija), pavyzdžiui, užtikrinant tinkamą išmokų indeksavimą, šiuo metu esant dideliame infliacijos lygiui (pvz., Latvija). Nacionalinių socialinės apsaugos sistemų veiksmingumo gerinimas jas supaprastinant ir racionalizuojant yra dėmesio centre Portugalijoje, Latvijoje ir Suomijoje, o Lenkijoje bei Vengrijoje taikomos tikslinės priemonės, apimančios konkrečias amžiaus grupes arba išmokų teikimo sritis ir galimybes gauti paslaugas.
- **Su būstu susijusios** apžvalgos patvirtino, kad būsto kainos gali būti rimtas iššūkis namų ūkiams, ypač didesniuose miestuose ir pažeidžiamiems namų ūkiams. Apžvelgtose valstybėse šie iššūkiai plačiai politiškai pripažįstami ir yra įsipareigota dėl politikos veiksmų, pasitelkiant planus, reformas ir investicijas. Pripažįstama, kad tokių veiksmų sėkmei užtikrinti yra būtinos stebėsenos sistemos ir būsto politikos bei papildomos politikos (pvz., pajamų rėmimo) ir paslaugų (pvz., transporto) koordinavimas.
- Apžvelgtos valstybės narės praneša apie įvairias teisėkūros ir (arba) investicines priemones, kuriomis siekiama padidinti būsto, įskaitant socialinį ir (arba) įperkamą nuomojamą būstą, pasiūlą. Tačiau šios priemonės reikalauja didelių finansinių išlaidų ir įvadinių laikotarpių ir dėl to galėtų būti vėluojama įgyvendinti galimybes gauti tinkamą būstą net ir parengus planus ir politiką. Dabartinis didelės infliacijos laikotarpis gali būti papildomas iššūkis jau nustatytoms strategijoms.

- Be to, dedamos pastangos stiprinti teisės aktų sistemą ir įvairių institucijų, dalyvaujančių aprūpinant įperkamu būstu, pajėgumus (Ispanija, Lietuva). Ypatingas dėmesys taip pat skiriamas specialių poreikių tenkinimo paslaugų teikimui, kaip antai būstas žmonėms su negalia, politika benamiams pagal principą „visų pirma – būstas“, segregacijos panaikinimo politika ir išskeldinimo prevencija (Vengrija, Danija).
- Bendros EMCO ir SAK apžvalgos dėl **ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros teikimo** moterų dalyvavimo darbo rinkoje kontekste parodė, kad reikalingos papildomos pastangos plėsti pajėgumus ir gerinti įperkamumą. Šių susirūpinimą keliančių klausimų sprendimas padėtų tėvams naudotis galimybe dirbti visą darbo dieną, taip pat pagerintų vaikų gerovę. Be to, beveik kas ketvirtam vaikui kyla skurdo ar socialinės atskirties rizika, todėl ir toliau reikės dėti tikslines pastangas, kad būtų remiami vaikai, kuriems kyla tokia rizika, ir jų tėvai.

b. Teminės diskusijos dėl socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties rezultatai

SAK teminėje diskusijoje šioje politikos srityje daugiausia dėmesio buvo skirta išmokų ir paslaugų teikimo vaidmeniui skurdo mažinimo ir (re-) integracijos į darbo rinką srityje. Diskusijai vykti padėjo pranešimas *Tiriamoji studija. Valstybių narių minimaliųjų pajamų sistemų veiksmingumas: žinių spragų užpildymas ir pranašumų bei iššūkių nustatymas*. Po jo vykusioje diskusijoje delegatai nagrinėjo, kaip įvairūs politikos struktūros elementai galėtų sąveikauti ir kokie būtų integruoto piniginių išmokų ir aktyvumo skatinimo politikos įgyvendinimo sėkmės veiksniai.

Nuomonių pasikeitimas parodė, kad:

- Valstybės narės laiko socialinę politiką investavimo ir produktyvumo veiksniais, nes reformos socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties srityje gali paremti ekonomikos augimą ir paskatinti užimtumą.
- Daugelyje valstybių narių vyksta socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties sistemų modernizavimas laikantis aktyvios įtraukties principų, be kita ko, akcentuojant tinkamą pajamų rėmimą, paramą socialinei integracijai ir dalyvavimui darbo rinkoje, kartu teikiant įperkamas ir kokybiškas paslaugas. Kad tokios reformos būtų sėkmingos, jomis turėtų būti atsižvelgiama į įvairias socialines išmokas ir paslaugas, kuriomis remiami asmenys visą gyvenimo ciklą, ir atsižvelgiama į įvairių pajamų rėmimo elementų sąveiką. Šis integruotas požiūris turėtų sumažinti paramos gavėjų priklausomybę nuo išmokų ir jų pažeidžiamumą, kartu suteikiant pakankamai finansinių išteklių skurdo problemai spręsti ir mažas pajamas gaunančioms šeimoms bei pažeidžiamoje padėtyje esantiems asmenims remti.
- Minimaliųjų pajamų sistemos yra svarbi nacionalinių socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties sistemų dalis. Beveik visose Europos šalyse jų nepakanka, kad žmonės gyventų virš skurdo ribos. Nors papildomą paramą gali sudaryti daug įvairių papildomų piniginių išmokų ir išmokų natūra, daugeliu atvejų joms taikomos papildomos priemonių bandymo ir prašymų teikimo procedūros. Išmokų teikimo supaprastinimas ir racionalizavimas turėtų pagerinti pajamų apsaugos sistemų tinkamumą. Dabartiniame didelės infliacijos kontekste buvo akcentuojamas reguliarus paramos pajamoms indeksavimas ir automatinio koregavimo mechanizmai.

- Valstybėms narėms tebėra svarbus klausimas, kaip rasti tinkamą pusiausvyrą tarp socialinių išmokų tinkamumo užtikrinimo ir paskatų dirbti kūrimo. Daugelyje šalių socialinės paramos programos sukurtos taip, kad išmokų teikimas būtų susietas su aktyvumo skatinimo priemonėmis. Siekdamos sudaryti palankesnes sąlygas pradėti dirbti arba padidinti darbo intensyvumą, kai kurios šalys taiko finansines paskatas, laikinai atsisakydamos išmokų (laipsniško mažinimo mechanizmas), kai asmenys patenka į darbo rinką arba dalyvauja profesinio mokymo ar viešųjų darbų programose. Be finansinių paskatų, siekiant padėti asmenims integruotis į darbo rinką, siūlomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, įskaitant mokymo ir kvalifikacijos kėlimo programas, darbo užmokesčio subsidijos ar laikinos viešųjų darbų ar bendruomeninės veiklos programos. Tačiau minimaliųjų pajamų gavėjų dalyvavimas aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse ne visada užtikrinamas ir (arba) apsiriboja dalyvavimu viešuosiuose darbuose.
- Buvo akcentuotas nepasinaudojimo išmokomis klausimas ir pabrėžta, kad reikia išnagrinėti kliūtis ir reguliariai vertinti esamas sistemas tam, kad būtų parengta veiksminga politika. Nustatyta, kad tolesnis socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties sistemų supaprastinimas ir didesnis skaidrumas, padedant skaitmeninėms technologijoms, yra būdas šalinti kliūtis ir gerinti išmokų ir paslaugų teikimą.
- Pastangas gerinti socialinės apsaugos ir socialinės įtraukties sistemų aprėptį ir adekvatumą turėtų papildyti svarstymai, kaip finansuoti tas sistemas, nes tinkamumo ir tvarumo problemas reikėtų spręsti visapusiškai. Nors kiekvienai valstybei narei yra būdinga specifinė įvairių finansavimo šaltinių pusiausvyrą, reikėtų toliau svarstyti naujus ir alternatyvius finansavimo šaltinius.
- Galiausiai nustatyta, kad tarpusavio mokymasis ir keitimasis geriausia patirtimi bei inovaciniais metodais yra labai veiksmingos priemonės, kurios padeda susidaryti bendrą supratimą apie tarpusavyje susijusius uždavinius ir kuriomis remiamos valstybių narių pastangos vykdyti reformas.

3.7. Reformos pensijų srityje

Nuo pat Europos semestro pradžios nacionalinės pensijų sistemos buvo viena iš sričių, kurioje struktūrinėms reformoms skirta daugiausia dėmesio. Atsižvelgdamos į visuomenės senėjimo perspektyvas, mažėjančių darbingo amžiaus europiečių skaičių ir kintančias darbo rinkas, valstybės narės vykdo įvairias reformas, kuriomis siekiama apriboti pensijų išlaidas ir kartu išlaikyti savo pensijų sistemų teisingumą ir teisingumą tarp kartų. Kaip pažymima SAK ir Europos Komisijos 2021 m. pensijų adekvatumo ataskaitoje ir patvirtinta ir 2022 m. bendroje užimtumo ataskaitoje, pastaraisiais metais ypač daug dėmesio skiriama pastangoms užtikrinti pensijų adekvatumą.

Parama nacionalinių pensijų reformos priemonėms teikiama pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP). Pensijų arba minimalių senatvės išmokų reformų priemonės į nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus įtrauktos keturiolikoje valstybių narių¹⁹.

a. Konkrečioms šalims skirtų apžvalgų horizontaliosios išvados

Šiomis aplinkybėmis 2023 m. vasario mėn. SAK apžvelgė 8 valstybių narių padarytą pažangą pensijų srityje, atsižvelgdamas į 2022 m. joms pateiktas konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas (KŠSR). Daugumoje šių rekomendacijų daugiausia dėmesio buvo skiriama fiskalinio tvarumo klausimams, trims iš apžvelgtų šalių buvo nurodyti elementai, susiję su adekvatumu, teisingumu ir lygybe, o dviem iš apžvelgtų šalių buvo nurodyta, kad reikalinga visa apimanti pensijų sistemos reforma. Daugeliui apžvelgtų valstybių narių ankstesniais Europos semestro ciklais buvo pateiktos panašiai suformuluotos KŠSR, o tai reiškia, kad nurodyti iššūkiai yra ilgalaikio ir struktūrinio pobūdžio.

¹⁹ Austrija, Belgija, Ispanija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Malta, Nyderlandai, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Švedija ir Vokietija.

SAK diskusijos parodė, kad apžvelgtos valstybės narės pripažįsta nustatytus iššūkius ir imasi veiksmų jiems įveikti. Pranešta apie daug įvairių priemonių:

- Daugumoje apžvelgtų valstybių narių imtasi konkrečių veiksmų klausimui ištirti ir politikos atsakui parengti. Tokie veiksmai apima konkrečias periodines ataskaitas dėl pensijų sistemos veikimo ir specialių komisijų pensijų reformų klausimais sudarymą (pvz., Čekijoje, Vokietijoje, Airijoje, Liuksemburge ir Vengrijoje).
- Valstybės narės pripažįsta, kad apskritai skatinant didesnę dalyvavimą darbo rinkoje arba konkrečiai remiant vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumą, galima padidinti pensijų sistemos fiskalinį tvarumą. Daugumoje apžvelgtų valstybių narių (išskyrus Prancūziją) neplanuojama imtis jokių tolesnių veiksmų teisės aktų nustatytam pensiniam amžiui prailginti, tačiau, siekiant padidinti faktinį pensinį amžių ir paskatinti atidėtą išėjimą į pensiją, diegiamos tokios priemonės, kaip, pavyzdžiui, socialinių įmokų sumažinimas, bendras finansavimas, nukreipimas į darbą, mokymas ar profesinis orientavimas (Čekija, Airija, Lenkija).
- Siekdamos spręsti tvarumo uždavinius, kelios valstybės narės (Vokietija, Airija) imasi veiksmų, kad padidintų pensijų draudimo sistemos pajamas didindamos įmokų tarifą ir (arba) išplėsdamos finansavimo bazę. Kai kuriose apžvelgtose valstybėse narėse (pvz., Liuksemburge) buvo įsteigti specialūs fondai pensijų draudimo deficitui mažinti.
- Kai kuriose apžvelgtose valstybėse narėse taip pat dedamos pastangos išlaikyti arba pagerinti pensijų sistemų teisingumą. Prancūzijoje imamasi veiksmų pradėti plataus užmojo ir visa apimančią reformą, o Vokietijoje ir Nyderlanduose nagrinėjama galimybė toliau plėtoti profesines ir asmenines pensijas.

SAK palankiai įvertino priemonės, apie kurias pranešta, ir teigiamai vertina valstybių narių pastangas. Be to, diskusijos komitete parodė, kad reikės imtis tolesnių veiksmų, kad būtų visapusiškai atsižvelgta į konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų reikalavimus, kadangi daugeliu atvejų priemonės, apie kurias pranešta, dar turi būti įgyvendintos, o kitais atvejais teisėkūros procesas yra ankstyvame etape.

b. Teminės diskusijos pensijų klausimu rezultatai

SAK ne tik aptarė konkrečioms šalims skirtas apžvalgas, bet ir surengė horizontaliąją diskusiją, kurioje daugiausia dėmesio skyrė *priemonėms, kurių visos valstybės narės ėmėsi siekdamos apsaugoti pensinio amžiaus gyventojų gyvenimo lygį didelės infliacijos ir smarkiai išaugusių energijos kainų sąlygomis*. Šios diskusijos rezultatai pateikiami toliau.

2022 m. metinis infliacijos lygis Europoje pasiekė rekordiškai aukštą 9,2 % lygį arba buvo maždaug 3 kartus didesnis nei 2021 m. Po Rusijos invazijos į Ukrainą labai padidėjusios energijos kainos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių sparčiai augančią infliaciją ir augančias būsto, vandens, dujų ir elektros kainas, kurios vos per metus išaugo 18 %²⁰.

²⁰ Eurostatas, pirminių duomenų rinkinys *prc_hicp_aind*, paieškos data: 2023 05 22.

Kainų didėjimas daro poveikį visiems (pažeidžiamiesiems) namų ūkiams, tačiau pensinio amžiaus gyventojams jis gali kelti specifinių iššūkių. Palyginti su darbingo amžiaus gyventojais, pensininkai paprastai yra silpnesnės sveikatos. Jų kontrolės ir lankstumo gebėjimai reaguoti į kintančias aplinkybes taip pat yra mažesni, kadangi jiems sunku pakeisti savo vartojimo įpročių arba imtis papildomo darbo, kad gautų papildomų pajamų. Pensijų indeksavimas, kuris yra vienas iš svarbiausių pajamų koregavimo šaltinis, paprastai šiek tiek vėluoja (paprastai kartą per metus) ir daugeliu atvejų atsilieka nuo darbo užmokesčio augimo. Be to, mastas, kuriuo korekcija dėl infliacijos daro poveikį pensijoms, taip pat gali priklausyti ir nuo bendros pensijų sistemos struktūros. Vieniši vyresnio amžiaus žmonės ir vyresnio amžiaus asmenys, kuriems gresia skurdas, taip pat patiria ypač didelį staigaus energijos kainų šuolio poveikį ir susiduria su palyginti didesne energijos nepritekliaus rizika.

Šiomis aplinkybėmis SAK teminėje diskusijoje daugiausia dėmesio buvo skirta priemonėms, kurių valstybės narės ėmėsi siekdamos apsaugoti pensinio amžiaus gyventojų gyvenimo lygį. Pasikeitus nuomonėmis buvo patvirtinta, kad:

- vyriausybės visoje ES dar 2021 m. pradėjo taikyti politikos priemones, kad būtų sušvelnintas prekių ir energijos kainų augimo poveikis, tačiau dėl padėties po Rusijos invazijos į Ukrainą reikėjo dar labiau tą atsaką sustiprinti.
- Atsižvelgdamos į poreikį reaguoti laiku, dauguma šalių iš pradžių nusprendė imtis veiksmų, kuriais teikiama parama plačiajai visuomenei, tačiau taip pat buvo nustatytos tam tikros materialine padėtimi grindžiamos priemonės ar priemonės, skirtos konkrečioms pažeidžiamoms grupėms. Pastarosios priemonės laikomos teigiamu pokyčiu, kadangi netikslinė parama kelia didelių fiskalinių problemų, nes ją teikiant kyla rizika, kad bus suteikta nepakankama pagalba tiems, kam jos reikia labiausiai, ir gali dar labiau paskatinti tolesnį infliacinį spaudimą.

- Netikslinės priemonės, apie kurias pranešė valstybės narės, daugiausia yra laikino pobūdžio, tačiau kai kurios valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad padidintų pajamas didindamos išmokų lygį (įskaitant neįmokines pensijas, pvz., Ispanija) arba plėsdamos teises į tokias išmokas. Daug šalių vykdė mokėjimus tam, kad padidintų pajamas bendrai arba tiesiogiai padengtų sąskaitas už energiją. Daug šalių nustatė subsidijas, žiemos sezonui bendrai susietas su elektros energijos, dujų ar šildymo suvartojimo lygiu. Kai kurios valstybės narės nustatė viršutines kainų ribas ar sumažino PVM energijai.
- Kalbant apie pensinio amžiaus gyventojus konkrečiai, esamo pensijų indeksavimo mechanizmų koregavimas buvo vienas iš pagrindinių valstybių narių politinio atsako elementų. Tokie mechanizmai egzistuoja visoje ES, jie sudaro sąlygas didinti pensijas atsižvelgiant į kainų ir (arba) darbo užmokesčio augimą. Daugeliu atvejų pensijos indeksuojamos kartą per metus. Kai kuriose šalyse, jeigu infliacijos ar darbo užmokesčio augimas viršija tam tikrą lygį (pvz., Čekijoje, Liuksemburge), vykdoma neeilinė pensijų peržiūra arba taikomas palankesnio indeksavimo mechanizmas arba, jeigu BVP augimas viršija tam tikrą lygį (Vengrija), pridedamas priedas. Dėl dabartinės pragyvenimo išlaidų krizės sunkumo ir sparčios raidos keletas valstybių narių sustiprino ar tobulina indeksavimo priemones, kai kuriais atvejais atgaline data (pvz., Italija, Latvija, Lietuva, Malta, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Vengrija). Dabartiniu neeilinio infliacijos augimo laikotarpiu, kuriam taip pat būdingas realiojo darbo užmokesčio mažėjimas, pensijų indeksavimas pensininkams gali būti palankesnis, palyginti su darbo užmokesčio indeksavimu, tačiau dėl to patiriamos didelės finansinės išlaidos, taigi tokio rėmimo mastas priklausys nuo esamos fiskalinės erdvės ir nacionalinių prioritetų.

- Kelios valstybės narės nustatė papildomas priemones arba kai kurias iš savo bendrųjų priemonių skyrė mažas pajamas gaunantiems pensininkams. Tokie veiksmai apima materialine padėtimi arba pajamomis pagrįstus mokėjimus (Kroatijoje, Lenkijoje, Danijoje), priedus prie mažiausių pensijų (Kipras), 13-os mėnesinės pensijos (pakartotinė) nustatymą (Lenkijoje ir Vengrijoje) ir materialine padėtimi grindžiamą 14-ą pensiją (Lenkija), būsto pašalpų ir (arba) priedo už šildymą nustatymą arba didinimą (Čekijoje, Suomijoje, Švedijoje, Airijoje ir Slovėnijoje).

Galiausiai diskusijose buvo patvirtinta, kad, atsižvelgiant į pragyvenimo išlaidų krizės sunkumą ir prognozuojamą jos tęsą, dar yra galimybių toliau keisti nuomonėmis dėl tam tikrų paramos priemonių, kurias planuoja įgyvendinti ar įgyvendina valstybės narės SAK tarpusavio mokymosi veiklos kontekste.

3.8. Reformos sveikatos priežiūros srityje

Gera sveikata didina žmonių gerovę ir yra būtina išankstinė tvaraus ilgalaikio ekonomikos ir socialinio augimo sąlyga. COVID-19 pandemija išryškino esamus Europos sveikatos sistemų trūkumus ir sustiprino poreikį gerinti jų veikimą bei pasirengimą galimiems būsimiems kriziniais įvykiams. Reaguodamos į tai kelios valstybės narės ėmėsi reformų, kad paskatintų atsparesnių sveikatos sistemų kūrimą net ir 2021–2022 m., kai pandemija dar nebuvo pasibaigusi.

Valstybių narių vykdomos reformos apima priemones, kuriomis siekiama įveikti su pandemija susijusius iššūkius (pavyzdžiui, modernizuoti sveikatos priežiūros įstaigas ir gerinti visuomenės sveikatos pajėgumus), taip pat ir priemones, kuriomis sprendžiamos labiau struktūrinės problemos, susijusios su sveikatos priežiūros prieinamumu ir darbo jėgos trūkumu. 2020 m. užfiksuotas labai didelis išlaidų profilaktinei priežiūrai augimas (26 %), net jei jų pagrindinio biudžeto išlaidų dalis buvo žema (mažiau nei 3 % visų išlaidų sveikatos priežiūrai 2019 m.) ir tą augimą daugiausia lėmė reagavimo į COVID-19 krizę priemonės.

Didelė parama nacionalinių reformų pastangoms teikiama pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP). Tuo tikslu į visų 27 valstybių narių nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus yra įtrauktos specialiosios investicijos į sveikatos priežiūros reformas ir jų bendra suma viršija 43 mlrd. EUR.

a. Konkrečioms šalims skirtų apžvalgų horizontaliosios išvados sveikatos priežiūros klausimais

2022 m. su sveikatos priežiūra susijusios konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos buvo pateiktos aštuonioms valstybėms narėms. Rekomendacijos yra daugialypės ir apima įvairius klausimus: keturios KŠSR yra susijusios su iššūkiais pirminės sveikatos priežiūros srityje (Graikija, Lenkija, Vengrija, Lietuva) ir profilaktinės priežiūros reformų (Vengrija, Lietuva) iššūkiais ir e. sveikatos diegimu (Lenkija). Dviejose rekomendacijose akcentuojamos su tinkamumu ir lygybe susijusios problemos (Graikija, Latvija), vienoje KŠSR daugiausia dėmesio skiriama darbo jėgos trūkumui (Nyderlandai), vienoje – sveikatos ir socialinių paslaugų integravimui (Estija) ir dar vienoje – fiskaliniam tvarumui (Slovėnija). Kadangi trijose rekomendacijose pateikiamos nuorodos į kitas susijusias politikos sritis (ilgalaikę priežiūrą Estijai ir Slovėnijai ir socialinę apsaugą Latvijai), jas komitetas apžvelgė specialiuose posėdžiuose, skirtuose ilgalaikės priežiūros ir socialinės apsaugos bei socialinės įtraukties klausimams.

Konkrečioms šalims skirtos apžvalgos sveikatos priežiūros srityje parodė, kad:

- Valstybės narės pripažįsta daugialypį iššūkių, su kuriais susiduria jų sveikatos priežiūros sistemos, pobūdį ir pripažįsta, kad reikia vadovautis holistiniu požiūriu. Buvo pripažinta tvirtų apsaugos sistemų svarba užtikrinant galimybę gauti sveikatos priežiūros paslaugas pažeidžiamiausiems asmenims, taip pat strateginis poreikis veiksmingai koordinuoti socialinę ir sveikatos priežiūros sistemas, taip pat nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis.

- Apžvelgtos šalys daug savo pastangų skiria profilaktikai ir sveikatinimui (Vengrija, Lietuva, Lenkija), taip pat sveikatos priežiūros sistemos valdymo gerinimui ir pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimui (Vengrija, Graikija, Lietuva). Taip pat toliau diegiama telemedicina ir kiti skaitmeniniai sprendimai (Lietuva, Lenkija). Tokiomis pastangomis galėtų ne tik būti pagerintos galimybės gyventojams gauti sveikatos priežiūros paslaugas ir skatinami geresni jų sveikatos rodikliai, bet ir sumažinamas specializuotų medicinos darbuotojų ir brangios stacionariosios sveikatos priežiūros poreikis. Telemedicinos atveju reikia toliau skirti dėmesį skaitmeniniam atotrūkiui, susijusiam su ribotais skaitmeniniais įgūdžiais ir IT prieigos problemomis, visų pirma tarp vyresnio amžiaus naudotojų arba asmenų iš pažeidžiamos aplinkos. Gali būti reikalinga išlaikyti mišrų skaitmeninį ir fizinį sveikatos paslaugų teikimą, kad visiems būtų sudarytos vienodos galimybės gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas.
- Visuomenės senėjimas ir didėjantis kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų poreikis daro papildomą spaudimą sveikatos priežiūros darbuotojų pakankamumui, nes jau dabar yra šių darbuotojų trūkumų ir skirtumų tarp regionų. Dauguma apžvelgtų valstybių narių (Vengrija, Graikija, Lietuva) imasi veiksmų, kad padidintų medicinos profesijos patrauklumą gerindamos darbo sąlygas, didindamos darbo užmokestį arba teikdamos nefinansines paskatas, pavyzdžiui, galimybes mokytis, kad būtų pritraukta papildomų medicinos darbuotojų ir geriau išsaugomi dabartiniai darbuotojai. Nyderlandai pripažįsta, kad tolesnis didelis medicinos darbuotojų skaičiaus didinimas gali būti fiskaliniu požiūriu netvarus ilguoju laikotarpiu, ir daugiausia dėmesio skiria darbo jėgos našumo didinimui, be kita ko, siekdami organizacinio veiksmingumo ir išnaudodami technologijas. Be to, paslaugų teikimo perorientavimas iš ligoninių ir pirminės sveikatos priežiūros sektorių, taip pat veiksmingesnis sveikatingumo skatinimas ir ligų prevencijos strategijos buvo pripažinti kaip itin svarbūs elementai tvariai sprendžiant darbo jėgos klausimą.

- Didelė dalis reformų ir investicijų, apie kurias pranešta, turinčių potencialo spręsti likusias problemas, yra ankstyvame įgyvendinimo etape. Tikimasi, kad tų reformų poveikis pasireikš ateinančiais laikotarpiais, taigi reikės vykdyti tęstinę stebėseną ir vertinimą, be kita ko, prireikus siekiant atlikti tolesnius pakeitimus.

b. Teminės diskusijos sveikatos priežiūros klausimu rezultatai

Vykdydamas su semestru susijusį darbą SAK taip pat dalyvavo horizontaliojoje diskusijoje, kurioje daugiausia dėmesio buvo skirta *pagrindiniams pastarojo meto ir dabartinių reformų, siekiant pertvarkyti galimybes gauti psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, elementams, visų pirma kiek tai susiję su prevencija ir bendruomeninių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimu, apmokytų darbuotojų pakankamumu ir finansavimu*. Diskusijose buvo remtasi horizontaliaisiais klausimais, kuriuos pristatė Europos Komisija ir Europos sveikatos sistemų ir politikos stebėjimo centras, ir Portugalijos pristatytu atvejo tyrimu.

Nuomonių pasikeitimas aiškiai parodė, kad:

- valstybės narės pripažįsta, kad psichikos sveikatos problemos turi didelį socialinį poveikį. Prasta psichikos sveikata neigiamai veikia bendrą asmenų gerovę ir gyvenimo kokybę. Dėl to gali kilti psichikos sveikatos problemų ir tai gali daryti neigiamą poveikį socialinei sąveikai, švietimui ir darbo rezultatams. Be to, psichikos ligos gali pareikalauti didelių ekonominių sąnaudų, susijusių su našumo praradimu, didesne priklausomybe nuo socialinės paramos programų, taip pat brangiomis sveikatos priežiūros procedūromis.
- Manoma, kad psichikos sveikatos ligų didžia dalimi galima išvengti. Daugelis jas lemiančių rizikos veiksnių – tokių kaip skurdas, įsiskolinimas, nedarbas, nesveikas gyvenimo būdas ar galimybės gauti būstą – nepatenka į sveikatos priežiūros sistemos sritį, todėl reikia integruoto, tarpsektorinio požiūrio į psichikos sveikatos klausimus.

- Dėl COVID-19 pandemijos gyventojų psichikos sveikatos pablogėjimas buvo didelis kaip niekada. Socialinių kontaktų ribojimas ir kiti valstybių narių nustatyti apribojimai, siekiant užkirsti kelią viruso plitimui, sumažino socialinės sąveikos galimybes, o tai daugeliui sustiprino vienišumo ir atskirtumo jausmą²¹. Dėl bendro pandemijos nenuspėjamumo ir jo nulemtą didesnio ekonominio nestabilumo bei finansinio nesaugumo padaugėjo asmenų, kurie patyrė psichologinę įtampą ir depresijos bei nerimo simptomus²². Tuo pačiu metu pandemija sutrikdė galimybes gauti pagalbą psichikos sveikatos srityje ir padidino esamus darbo jėgos trūkumus, todėl visoje Europoje susidarė ilgas laukimo laikas, susikaupė laiku nesuteiktų sveikatos priežiūros paslaugų ir išaugo nepatenkintas sveikatos priežiūros poreikis. Iš dalies spartesnis naudojimas telemedicinos priemonėmis kaip tiesioginė poveikio švelninimo strategija reaguojant į pandemiją padėjo sumažinti naštos dalį, be kita ko, kiek tai susiję su psichikos sveikatos priežiūra.
- ES valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad pagerintų galimybes gauti priežiūrą bei pagalbą dar prieš prasidedant COVID-19 pandemijai, nors daug šiuo metu įgyvendinamų ar planuojamų priemonių yra nacionalinių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų dalis. Kelios valstybės narės inicijavo ilgalaikes tarpsektorines reformas ir imasi veiksmų, kad integruotų psichikos sveikatos priežiūros paslaugas į pirminę sveikatos priežiūrą, dėdamos pastangas pagerinti jų prieinamumą bei veiksmingumą. Taip pat dedamos pastangos psichikos sveikatos priežiūrą iš institucinės aplinkos perkelti bendruomeninę priežiūrą, be kita ko, kuriant bendruomenines psichikos sveikatos grupes ir krizių intervencijos tarnybas.

²¹ EUROFOUND, Nivakoski, S., Ahrendt, D., Mascherini, M. ir kt. *Living, working and COVID-19 (Update April 2021) : mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year* („Gyvenimas, darbas ir COVID-19 (atnaujinta 2021 m. balandžio mėn.): psichikos sveikata ir pasitikėjimo mažėjimas visoje ES, pandemijai tęsiantis dar vienus metus“), Leidinių biuras, 2021 m.

²² EUROFOUND (2022 m.), *Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty* (Penktasis gyvenimo, darbo ir COVID-19 e. tyrimo etapas: „Gyvenimas naujame netikrumo amžiuje“), Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas.

- Pandemijos metu imtasi įvairių papildomų veiksmų. Daug valstybių narių sutelkė dėmesį į rūpinimąsi savimi ir psichikos sveikatos raštingumo gerinimą – tuo tikslu jos kūrė naujus informacinius portalus ir (arba) pagalbos telefonu linijas, kurių paskirtis – konsultuoti dėl streso įveikos priemonių ar padėti vykdyti savižudybių prevenciją. Buvo dedama papildomų pastangų plėsti draudimo aprėptį, keičiant kompensavimo taisykles ir didinant teises naudotis psichikos sveikatos priežiūros paslaugomis. Buvo sustiprintas papildomų medicinos darbuotojų mokymas; kai kurios šalys sveikatos priežiūros darbuotojams pasiūlė bazinių psichologinių įgūdžių mokymą. Už medicinos sistemos srities ribų ES ir nacionaliniu lygmenimis imtasi veiksmų siekiant apsaugoti darbo vietas bei pajamas ir padėti pereiti prie nuotolinio darbo namuose – jie padėjo tiek remti dirbančių gyventojų pajamas, tiek saugoti jų psichikos sveikatą.
- Kalbant apie ateitį, valstybės narės pripažįsta, kad reikia toliau dėti pastangas psichikos sveikatos problemoms spręsti, taip pat reikia geresnių duomenų ir geriau išplėtos nustatytų politikos priemonių poveikio stebėsenos. Plačiai pripažįstama prevencijos ir ankstyvosios intervencijos svarba sprendžiant psichikos sveikatos problemas, kai kurios valstybės narės įgyvendina visuomenės informuotumo didinimo kampanijas ir ankstyvosios intervencijos programas, skirtas anksti nustatyti ir gydyti psichikos sveikatos sutrikimus. Siekiamos gerinti vaikų emocines ir socialines kompetencijas ir ugdyti bendrą psichologinės gerovės jausmą ankstyvame amžiuje, kai kurios valstybės narės nustatė priemonių, skirtų psichikos sveikatai ugdyti mokyklose. Taip pat pripažįstama, kad į psichikos sveikatos politikos ir paslaugų kūrimą svarbu įtraukti įvairius suinteresuotuosius subjektus, pavyzdžiui, pilietinės visuomenės organizacijas, taip pat pacientus ir jų šeimas. Toks įtraukimas gali padėti užtikrinti, kad ta politika ir paslaugos atitiktų psichikos sveikatos sutrikimų turinčių asmenų poreikius.

- Darbo jėgos trūkumas buvo nurodytas kaip viena iš pagrindinių kliūčių teikti kokybišką ir veiksmingą psichikos sveikatos priežiūrą ir paramą tiems, kam to reikia. Sprendžiant šio trūkumo problemą reikės visapusiško požiūrio, apimančio pastangas didinti profesijos patrauklumą, tolesnio mokymosi galimybes ir pastangas didinti įgūdžių įvairovę, be kita ko, pasitelkiant socialinių ir sveikatos priežiūros darbuotojų bazinį psichologinį mokymą. Darbo jėgos trūkumo problemą taip pat gali padėti spręsti nuotolinės sveikatos paslaugų ir kitų novatoriškų modelių plėtojimas.

3.9. Reformos ilgalaikės priežiūros srityje

Kaip pabrėžta Socialinės apsaugos komiteto ir Europos Komisijos 2021 m. Ilgalaikės priežiūros ataskaitoje²³ ir Europos priežiūros strategijoje, prognozuojama, kad dėl Europos gyventojų senėjimo labai išaugs įperkamų kokybiškų sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų paklausa ir tai nutiks tuo pat metu, kai darbingo amžiaus žmonių, galinčių teikti ar finansuoti tokias paslaugas, bus mažiau.

COVID-19 pandemija išryškino esamus nacionalinių priežiūros sistemų sisteminius trūkumus. Didelis mirtingumas ilgalaikės priežiūros įstaigose, sunkumai užtikrinant priežiūros tęstinumą ir bendras neigiamas poveikis vyresnio amžiaus žmonių ir prižiūrinčiųjų asmenų gerovei parodė, kad reikia spręsti struktūrines problemas ir didinti ilgalaikės priežiūros sistemų atsparumą. Tam reikia atidžiai ieškoti tinkamumo ir tvarumo aspektų pusiausvyros, atsižvelgiant į prognozes, kad ilgalaikė priežiūra bus vienas iš sparčiausiai augančių socialinių išlaidų punktų.

²³ 2021 m. Ilgalaikės priežiūros ataskaita.

2022 m. Tarybos rekomendacijoje dėl galimybės gauti įperkamas, kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas²⁴ nustatytos gairės būsimoms reformoms ir investicijoms, o ES finansavimas, visų pirma ESF+ ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (EGADP), suteikia finansavimo galimybių. Valstybės narės šiomis galimybėmis plačiai naudojasi – į aštuoniolikos šalių nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus²⁵ įtrauktos ilgalaikės priežiūros reformų priemonės, kurioms skirta bendra suma sudaro 7,3 mlrd. EUR. Šios rekomendacijos įgyvendinimo pažanga bus stebima įgyvendinant Europos semestrą ir taikant atvirąjį koordinavimo metodą socialinėje srityje.

a. Konkrečioms šalims skirtų apžvalgų horizontaliosios išvados ilgalaikės priežiūros klausimais

Vykdydamas savo darbą pagal Europos semestrą, 2022 m. kovo mėn. SAK peržiūrėjo keturių šalių (Austrijos, Belgijos, Estijos ir Slovėnijos), kurioms buvo pateiktos konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos ilgalaikės priežiūros srityje, veiklos rezultatus. Nors visose keturiose KŠSR aiškiai išdėstytas susirūpinimas fiskalinio tvarumo klausimu, paskelbtose rekomendacijose į politikos aprėpiamą sritį taip pat patenka ir tinkamumo, įvairios priežiūros aplinkos pasiūlos, įperkamumo, kokybės, taip pat sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros integravimo aspektai. Penktojoje, Lenkijai pateiktoje, KŠSR daugiausia dėmesio skiriama ilgalaikės priežiūros teikimui moterų dalyvavimo darbo rinkoje kontekste – jos apžvalga atlikta kartu su Užimtumo komitetu.

²⁴ Tarybos rekomendacija dėl galimybės gauti įperkamas, kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas.

²⁵ Austrija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Estija, Ispanija, Italija, Kipras, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Švedija.

Konkrečioms šalims skirtos apžvalgos parodė, kad:

- Visos apžvelgtos valstybės narės imasi veiksmų, kad pagerintų tinkamos ir fiskaliniu požiūriu tvarios kokybiškos ilgalaikės priežiūros teikimą, atsižvelgiant į visuomenės senėjimą. Kadangi daugelis iš priemonių, apie kurias pranešta, dar tik bus įgyvendinamos arba yra vykdomos labai trumpą laiką, turėtų būti tęsiamas jų veiksmingumo ir fiskalinio poveikio vertinimas. Be to, daugeliu iš priemonių, apie kurias pranešta, siekiama spręsti specifines ilgalaikės priežiūros sistemų problemas, o ne siekti sisteminių pokyčių.
- Pastangos gerinti priežiūros sistemų tvarumą apima teisės aktų pakeitimus, kuriais siekiama reguliuoti ir šalinti regioninius galimybes gauti tas paslaugas skirtumus (Austrijoje, Estijoje) arba reformuoti sveikatos ir ilgalaikės priežiūros draudimo sistemą (Slovėnijoje). Belgija nustatė reguliavimo sistemas, į kurias įtrauktas išlaidų augimo standartas arba kuriomis siekiama spręsti stacionariosios globos pasiūlos ir poreikių neatitikimo problemą.
- Pranešta apie didesnę dėmesį geresnės kokybės ir alternatyvių būdų apgyvendinti vyresnio amžiaus žmones užtikrinimui, be kita ko, siūlant investicijas į perėjimą nuo institucinės prie bendruomeninės globos (Austrija, Belgija, Slovėnija); nacionalinių kokybės standartų rengimą (Slovėnija) arba būtiniausių priežiūros namuose standartų nustatymą, taip pat gairių dėl atitinkamų centrinės ir vietos valdžios vaidmenų rengimui ir tų vaidmenų apibrėžimui (Estija). Svarbus Austrijos dedamų pastangų elementas – *bendruomenės slaugytojai*, kurie paskirti pagrindiniais kontaktiniais asmenimis ir kuriems pavesta palengvinti žmonių ir priežiūros paslaugų teikėjų bendravimą.

- Buvo akcentuotos darbo jėgos problemos (Austrija, Belgija) – jos sprendžiamos taikant paramos priemones asmenims, dalyvaujantiems pirminiame slaugos ir priežiūros mokyme, didinant darbo ilgalaikės priežiūros sektoriuje patrauklumą (Austrija), taikant kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo priemones (Estija), taip pat teikiant įvairių formų paramą neformaliesiems slaugytojams. Ypatingas dėmesys taip pat skiriamas skaitmeninimo ir kitų novatoriškų sprendimų teikiamoms galimybėms.

b. Teminės diskusijos ilgalaikės priežiūros klausimu rezultatai

Teminė diskusija dėl šios politikos srities buvo grindžiama tyrimo *Ilgalaikės priežiūros socialinės apsaugos modeliai ES* pristatymu. Tyrime nagrinėjamas neformaliųjų paslaugų paplitimas palyginti su naudojimusi neformaliąja priežiūra, taip pat įvairūs valstybės intervencijos būdai (išmokos pinigais ir paslaugos). Nustatyta, kad geriausią aprėptį ilgalaikės priežiūros tikslais užtikrina tie modeliai, kuriuose remiamasi patikimu viešųjų paslaugų teikimu, o vienas iš pagrindinių vaidmenų tenka nepiniginės paramos teikimui. Priešingoje spektro pusėje ribota valstybės intervencija siejama su žemais aprėpties rodikliais ir didesne vyresnio amžiaus žmonių, turinčių ilgalaikės priežiūros poreikių, skurdo ir socialinės atskirties rizika.

Šiame kontekste SAK teminėje diskusijoje daugiausia dėmesio skirta galimybių gauti įperkamas kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas užtikrinimui, kartu atsižvelgiant į esminį tvarumo poreikį, ir pusiausvyrai tarp formaliosios priežiūros paslaugų teikimo ir neformaliosios priežiūros:

- Nepaisant nacionalinių ilgalaikės priežiūros sistemų Europoje įvairovės, kai ilgalaikės priežiūros organizavimas, teikimas ir finansavimas valstybėse narėse labai skiriasi, tebėra bendrų iššūkių, susijusių su prieinamumu, įperkamumu, kokybe ir darbo jėga.

- Šiems klausimams spręsti reikia įvairių reformų. Atsižvelgiant į stiprias ilgalaikės priežiūros sąsajas su socialine apsauga, sveikatos priežiūra ir užimtumu, būtini visapusiški ir kompleksiniai veiksmai. Kaip būtinos politikos priemonių derinio sudedamosios dalys buvo nurodyti prevenciniai metodai ir ankstyvoji intervencija, ilgalaikės priežiūros ir pirminės sveikatos priežiūros integravimas, tikslingesnis ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimas taikant į asmenį orientuotus metodus.
- Didėjančios ilgalaikės priežiūros paklausos tenkinimas labai priklauso nuo to, ar bus pakankamai kvalifikuotų priežiūrinių asmenų. Tikėtina, kad dėl šeimos struktūros pokyčių ir dėl didesnio moterų dalyvavimo darbo rinkoje sumažės neformaliosios priežiūros paslaugų prieinamumas. Nors ilgalaikė priežiūra turi didelį darbo vietų kūrimo potencialą, šiuo metu jai būdingos prastos darbo sąlygos, mažas darbo užmokestis ir didelė darbuotojų kaita. Šiame kontekste kaip viena iš pagrindinių veiksmų sričių nurodytas priežiūros sektoriaus patrauklumo didinimas, be kita ko, užtikrinant geresnes darbo sąlygas, didesnę darbo užmokestį ir mokymo galimybes. Siekiant patenkinti neformaliųjų slaugytojų poreikius, gali prireikti papildomų priemonių, pavyzdžiui, teikti priežiūros kreditus, pagalbą psichikos sveikatos srityje ir atokvėpio atostogas. Kadangi didžioji dauguma darbuotojų ir neformaliųjų slaugytojų yra moterys, priemonėmis, kuriomis siekiama gerinti darbo sąlygas šiame sektoriuje, kartu remiama lyčių lygybė.
- Taip pat reikia imtis veiksmų siekiant užtikrinti, kad asmenys, kuriems reikia priežiūros, galėtų ją gauti nepatirdami pernelyg didelės finansinės naštos. Tuo tikslu kai kurios šalys imasi veiksmų, kad formaliąją ilgalaikę priežiūrą įtrauktų į savo socialinės apsaugos sistemą. Nesant tokios apsaugos, bendros ilgalaikės priežiūros išlaidos daugeliui europiečių yra neįperkamos.

- Valstybės narės taip pat stengiasi didinti priežiūros paslaugų ekonominį efektyvumą, be kita ko, naudodamos naujas technologijas ir sutelkdamos dėmesį į ankstyvosios intervencijos ir prevencijos priemones. Vienas iš pagrindinių nacionalinių reformų darbotvarkių elementų – tinkamos stacionariosios globos modelio ir senėjimo savo gyvenamojoje aplinkoje strategijų, įskaitant priežiūrą namuose ir bendruomeninę priežiūrą, pusiausvyros užtikrinimas. Tai gali turėti teigiamą poveikį asmeninei gerovei ir kartu padidinti išlaidų ekonominį efektyvumą. Tuo pačiu metu prognozuojama, kad dėl Europos gyventojų senėjimo didės silpnų vyresnio amžiaus žmonių dalis ir atitinkamai bus reikalinga priežiūra stacionarinėje aplinkoje – taigi reikia atidžiai įvertinti būsimus poreikius siekiant užtikrinti, kad įstaigos laikytųsi savo įsipareigojimų vyresnio amžiaus žmonėms.
- Pasikeitimas nuomonėmis patvirtino, jog reikia gerinti duomenų kokybę ir prieinamumą, kad būtų galima rengti veiksmingą politiką ir priemones siekiant tenkinti senėjančios visuomenės ilgalaikės priežiūros poreikius. Tuo tikslu SAK, pasitelkdamas savo rodiklių darbo grupę, toliau bendradarbiaus su Komisija rengiant bendrus ES ilgalaikės priežiūros rodiklius ir visų pirma nustatant stebėsenos rodiklių sistemą, skirtą Tarybos rekomendacijos dėl galimybės gauti įperkamas, kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas įgyvendinimui stebėti.

Priedai:

- 1. 2023 m. konkrečioms šalims skirtų EMCO apžvalgų rezultatai**
- 2. 2023 m. konkrečioms šalims skirtų SAK apžvalgų rezultatai**
- 3. 2023 m. konkrečioms šalims skirtų bendrų EMCO ir SAK apžvalgų rezultatai**